

JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENTET

Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011

Vendepunkt

Innhold

Innledning	2
Handlingsplaner og tiltak på tilgrensede områder	4
A. Ofre for vold i nære relasjoner skal sikres nødvendig bistand og beskyttelse	4
Tiltak 1 – 16	7
B. Voldsspiralen skal brytes ved å styrke behandlingstilbudet til voldsutøvere	9
Tiltak 17 – 20	10
C. Ofre for vold i nære relasjoner skal gis tilbud om tilrettelagte samtaler med voldsutøver (restorative justice)	11
Tiltak 21 – 23	12
D. Samarbeidskompetansen og kunnskapen i hjelpeapparatet skal styrkes	13
Tiltak 24 – 33	14
E. Forskning og utviklingsarbeid skal iverksettes og videreføres	16
Tiltak 34 – 40	16
F. Vold i nære relasjoner skal gjøres mer synlig	18
Tiltak 41 – 43	18
G. Vold i nære relasjoner skal forebygges gjennom holdningsendringer	19
Tiltak 44 – 50	20

Vi kan ikke akseptere vold, heller ikke den som foregår i det private rom. Det er et offentlig ansvar å bidra til å forebygge og hindre vold i alle grupper av befolkningen. Gjennom Soria Moria-erklæringen har regjeringen forpliktet seg til å styrke innsatsen mot vold i nære relasjoner.

Vi må handle – vi har et ansvar for å sikre både kvinner og menn retten til et liv fritt for vold og trusler om vold, og til å sikre barn en oppvekst uten overgrep og frykt. Ved å forebygge bedre, oppklare mer, reagere raskere og rehabilitere bedre, skal vi bidra til et tryggere og mer rettferdig samfunn.

Vold i nære relasjoner rammer hardt og har alvorlige følger for de som opplever den. Volden innebærer minst en tredelt krenkelse. For det første er både den fysiske og den psykiske volden som utøves ofte rå og brutal. For det andre innebærer den et tillitsbrudd, fordi den utøves av et menneske som en i utgangspunktet har et nært forhold til. Og for det tredje foregår den ofte på et sted der en skal føle seg trygg – i eget hjem. Desto større blir derfor overgrepet mot den som blir utsatt. Vold i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet, kan gi store helseskader og er et brudd på grunnleggende menneskerettigheter.

Volden innebærer alt fra enkelthendelser til langvarig og omfattende mishandling. Den rammer barn, kvinner og menn i alle aldre, og både kvinner og menn kan være voldsutøvere. Likevel er kvinner i større grad enn menn utsatt for den mest alvorlige volden. Det dreier seg om vedvarende bruk av psykisk og fysisk vold som inngår i et omfattende makt- og kontrollregime. Det blir derfor særlig viktig å ha et fokus på menns vold mot kvinner.

Vi har etter hvert fått mye kunnskap om skadevirkningene barn får av å oppleve vold i hjemmet. Norge har sluttet seg til FNs barnekonvensjon og er forpliktet til å beskytte barn mot alle former for vold. Arbeidet med å beskytte barn mot vold og overgrep skal ha høy prioritet.

Mange kvinner og barn tilbringer lange perioder i en livssituasjon hvor deres menneskeverd krenkes på det groveste. Ved å lukke øynene for volden som skjer i hjemmene, bidrar vi til at den får fortsette. I ytterste konsekvens kan vår unnfallenhet føre til at liv går tapt.

Som samfunn og som medmennesker har vi alle ansvar for å handle. Bruk av vold er uakseptabelt og er forbudt ved lov. Dette gjelder uansett motiv og om volden begås av nåværende eller tidligere partner, øvrige familiemedlemmer eller andre. Vi må erkjenne at vold i nære relasjoner er et omfattende samfunnsproblem, både ut fra et kriminalitets-, helse-, likestillings- og oppvekstsperspektiv.

Regjeringen skal tydeliggjøre at vold som utøves i hjemmet er et offentlig ansvar. Vi er opptatt av å få på plass en god og helhetlig politikk på dette området, slik at vi kan redusere lidelsen og problemene mange opplever. Vi vil iverksette tiltak som setter alle involverte aktører bedre i stand til å møte de utsatte med den respekt og omsorg de har krav på. Politiet skal også settes bedre i stand til å gripe inn overfor voldsutøveren og eventuelt iverksette etterforskning.

Gjennom denne handlingsplanen fremmer regjeringen tiltak som skal bidra til at politiet, utdanningsinstitusjonene og hjelpeapparatet blir bedre skolert, mer samordnet og dyktigere til å avdekke, forebygge og ivareta de mange og sammensatte problemstillingene vold i nære relasjoner reiser. Tiltakene i handlingsplanen skal gjennomføres i perioden 2008 - 2011. Berørte departementer har avsatt midler til gjennomføring i budsjettet for 2008. Gjennomføring av øvrige tiltak vil bli tilpasset de årlige budsjettforslagene og Stortingets behandling av disse.

Planen er laget i samarbeid mellom Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og politidepartementet og Kunnskapsdepartementet. Statssekretær Astri Aas-Hansen fra Justis- og politidepartementet har ledet arbeidet.

Knut Storberget
Justisminister

Sylvia Brustad
Helse – og omsorgsminister

Bjarne Håkon Hanssen
Arbeids- og inkluderingsminister

Manuela Ramin Osmundsen
Barne- og likestillingsminister

Bård Vegar Solhjell
Kunnskapsminister

Tora Aasland
Forsknings- og høyere utdanningsminister

Vold i nære relasjoner er et alvorlig samfunnsproblem. Nyere forskning viser at slik vold er et sammensatt fenomen og spenner fra enkelthendelser til langvarig og omfattende mishandling. Volden later ikke til å ramme sosialt blindt. Ingen sjikt av befolkningen går fri, men problemet er mer utbredt i familier med dårlige levekår generelt.

Både menn og kvinner utøver vold, og både kvinner og menn utsettes for vold i familien. Samtidig er den gjentatte volden og mishandlingen som menn utsetter kvinner og barn for særdeles alvorlig. I denne handlingsplanen er det denne volden vi er særlig opptatt av.

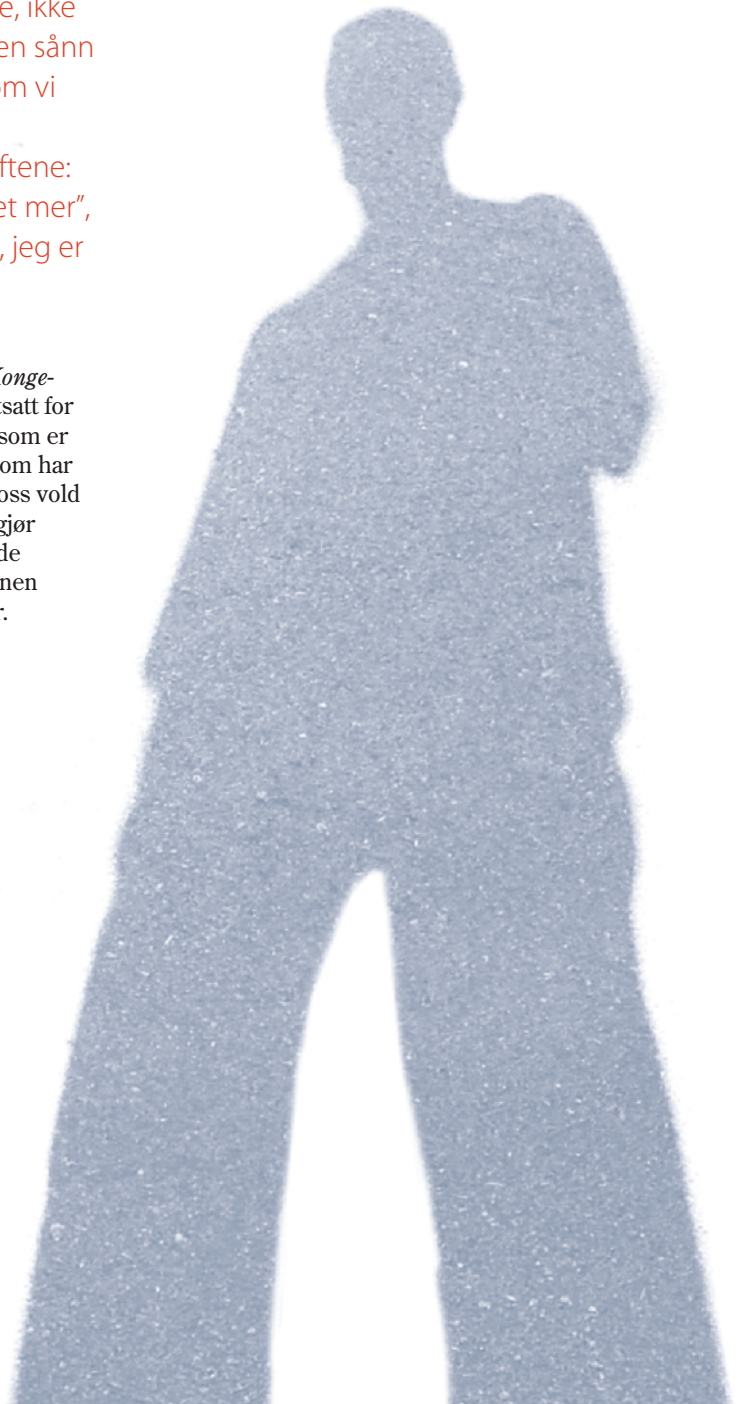
"Vi vet hva Dodo mener når hun snakker om at "man kan høre det på skrittene, ikke sant, måten han går på, om det blir en sånn kveld". Vi kjenner forhandlingene, som vi prutende prøver å innlede.

"Ikke ansiktet" / "ikke foran barna", løftene: "Han sa jo at han aldri skulle gjøre det mer", og forsikringene: "Han elsker meg jo, jeg er hans livs store kjærlighet."

Dette utdraget fra Hanne-Vibeke Holsts roman *Kongemordet* viser tankene til mange kvinner som er utsatt for vold av den mannen de lever sammen med. Han som er far til deres barn. Mannen de engang har valgt, som har valgt dem – mannen de stadig velger å bli hos, tross vold og trusler om vold. Og det er nettopp dette som gjør kvinnene dobbelt sårbare. De krenkes fysisk og de krenkes følelsesmessig - i sitt eget hjem - av mannen de skal ha tillit til, og med barna som tause vitner.

I romanen er det den forhenværende finansministeren som utsetter sin kone for grove overgrep, som nær tar livet av henne. Utad fremstår de som et vellykket par. Men det finnes tegn på at alt ikke er som det skal være. Blåmerker, påfallende alkoholbruk, forsiktige rop om hjelp; som ingen så eller hørte. Ingen ville se eller høre. Det kunne jo ikke være sant? Den flotte mannen, aktede samfunnsborgeren – en kvinnemishandler?

Det er kanskje slik som det skrives i utdraget, at vi later som om volden ikke finnes? Regjeringen vil uansett ikke overse den. Vi kan ikke tillate at et betydelig antall kvinner i løpet av et år utsettes for vold i familien. Og vi kan ikke tåle at barn vokser opp under forhold der de utsettes for store påkjenninger og blir fratatt muligheten til å være barn.

En landsomfattende undersøkelse fra 2005 viste at om lag ni prosent av kvinner over 15 år i Norge har vært utsatt for grov vold av sin nåværende eller tidligere kjæreste, en eller annen gang i løpet av livet (Haaland, Clausen og Schei, 2005). Men volden rammer ikke bare kvinnene. Et betydelig antall barn opplever overgrepene mot mor. De ser, hører og opplever volden mot en nær omsorgsperson. De blir også ofre. Hvert år overnatter 1500 barn på landets krisesentre. En omfangsundersøkelse foretatt blant ungdommer i videregående skole, viser at sju prosent i løpet av oppveksten har opplevd partnervold mot mor, og to prosent har opplevd partnervold mot far. To prosent har opplevd grov partnervold mot mor (NOVA, 2007).

I sin ytterste konsekvens fører volden til tap av menneskeliv, og vi vet at mellom 20 og 30 prosent av alle drap de siste ti årene er begått av nåværende eller tidligere kjæreste, ektefelle eller samboer (KRIPOS).

Vold i nære relasjoner kan også utøves av andre enn partner. Æresrelatert vold forekommer gjerne i nære relasjoner, og handler i de fleste tilfeller om kontroll av jenters og kvinners seksualitet. Den er definert ved at en familie eller storfamilie kollektivt sanksjonerer mot et medlem av familien, eller annen person som har vanæret familien. Volden kan bestå av sterkt psykisk press, trusler og fysisk vold, og i ytterste konsekvens – drap. Det innebærer at det kan være flere utøvere av begge kjønn og at både jenter, gutter, kvinner og menn kan rammes. For å kunne sette inn hensiktsmessige tiltak for å bistå ofrene på en god måte, handle riktig i akuttsituasjoner og under etterforskning og straffefølgning, er det viktig å være oppmerksom på hva som kjennetegner æresrelatert vold.

Vold i nære relasjoner rammer også eldre. Overgriper er i mange tilfeller barn eller barnebarn, men volden utøves også av partner. Mindre, lokale undersøkelser kan tyde på at mellom tre og fem prosent av personer over 60 år utsettes for overgrep, og i de fleste tilfeller er overgriper en offeret kjenner (Storberget m.fl. (red.): 2007).

Vold i nære relasjoner forekommer også i likekjønnede parforhold. Her mangler vi imidlertid norske undersøkelser som kan fortelle oss om hvor mange som rammes. Svenske studier (se blant annet: Holmberg og Stjernqvist (2005) viser at homofile og lesbiske i mindre grad enn heterofile søker hjelp etter å ha vært utsatt for vold av partner. Tilsvarende er tilbøyeligheten til å anmelde et overgrep til politiet svært mye lavere.

Omfanget av volden kaller på handling. Gjennom tiltakene i denne handlingsplanen vil regjeringen styrke innsatsen. Dersom vi skal klare å bekjempe vold i nære relasjoner, er det ikke tilstrekkelig å styrke tilbudet til ofrene etter at volden har funnet sted. Vi vil forebygge og bekjempe alle former for vold i nære relasjoner gjennom flere tiltaks-tiltak:

- A. Ofre for vold i nære relasjoner skal sikres nødvendig hjelp og beskyttelse.
- B. Voldsspiralen skal brytes ved å styrke behandlingstilbudet til voldsutøvere.
- C. Ofre for vold i nære relasjoner skal gis tilbud om tilrettelagte samtaler med voldsutøver (restorative justice).
- D. Samarbeidskompetansen og kunnskapen i hjelpeapparatet skal styrkes.
- E. Forskning og utviklingsarbeid skal iverksettes og videreføres.
- F. Vold i nære relasjoner skal gjøres mer synlig.
- G. Vold i nære relasjoner skal forebygges gjennom holdningsendringer.

Handlingsplaner og tiltak på tilgrensede områder

Denne handlingsplanen er et ledd i innsatsen for å bekjempe vold i nære relasjoner, en innsats som også innbefatter handlingsplaner og strategier som er igangsatt for å bekjempe seksuelle og fysiske overgrep mot barn, seksuelle overgrep (voldtekt), tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Initiativene supplerer hverandre og skal sikre en helhetlig innsats mot vold.

Når det gjelder tiltak for å bekjempe seksuelle og fysiske overgrep mot barn, er dette nedfelt i planen *Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn* (2005-2009). Fokus er på forebygging, avdekking av overgrep, bistand og behandling, kompetanseheving og forskning. Tiltakene følges opp av Barne- og likestillingsdepartementet, andre tiltaksansvarlige departementer og deres underliggende etater.

Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse kan anses som ulike former for æresrelatert vold. Regjeringen har valgt å utarbeide egne handlingsplaner for bekjempelse av tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

En ny *Handlingsplan mot tvangsekteskap* for perioden 2008-2011 ble lagt frem 29. juni 2007. Den gir en samlet presentasjon av hvordan regjeringen vil styrke og videreutvikle innsatsen mot tvangsekteskap. Planen inneholder både forebyggende tiltak og hjelpetiltak.

Regjeringen vil legge frem en *Handlingsplan mot kjønnslemlestelse* som skal gjelde for perioden 2008-2011. Denne planen vil inneholde tiltak som kan forbedre og samordne det offentlige innsats for å hindre at kjønnslemlestelse finner sted.

Sammenheng mellom bruk av rusmidler og vold er godt dokumentert. En restriktiv ruspolitikk og et styrket rusbehandlingstilbud vil dermed være viktig for kriminalitetsbekjempelsen. *Opptrappingsplanen for rusfeltet* ble lagt frem for Stortinget som en del av St.prp. nr. 1 (2007–2008) for Helse- og omsorgsdepartementet. Planen vil gjelde til og med 2010.

Seksuelle overgrep er særlig krenkende for den som utsettes for det. Regjeringen har derfor nedsatt et utvalg som utreder situasjonen for personer som har vært utsatt for voldtekt (*Voldtektsutvalget*). Utvalget skal blant annet vurdere forebyggende tiltak og tiltak som skal bidra til at ofrene blir møtt av offentlige instanser på en bedre og mer samordnet måte. Utvalget skal levere sin utredning 24. januar 2008. Utredningen vil bli sendt på høring og utvalgets forslag til tiltak vil bli fulgt opp av Justisdepartementet i samarbeid med andre berørte departementer.

A. Ofre for vold i nære relasjoner skal sikres nødvendig hjelp og beskyttelse

"Skammen er vår fellesnevner. For vi er fortrolige med vårt eget selvbedrag, gjennomskuer hverandres bortforklaringer. "Han er en stjernepsykopat!" fastslår vi om de andres menn mens vi forsvarer vår egen. Hvis det ikke var for barna, de tause vitnene, hadde vi kanskje sluppet unna med å pynte på sannheten. Men hver gang et barn våkner skrikende av et mareritt, eller en liten hånd smyger seg inn i din, blir vi konfrontert med det. At barna er de største ofrene i den krigen mot terror som vi er på nippet til å tape. Fordi vi later som den ikke finnes".

Utdrag fra romanen *Kongemordet*

Alle har rett til å leve et liv i trygghet og sikkerhet. Den som utsettes for vold og trusler om vold, har krav på bistand og beskyttelse. Tilbudet skal være av god kvalitet, individuelt tilpasset og tilgjengelig for alle som har behov for det. Den voldsutsatte samt barn som opplever vold mot nærstående, skal få samfunnets hjelp og støtte til å leve et normalt liv i frihet, med utgangspunkt i egne ressurser og behov.

Vi skal i større grad stille voldsutøveren til ansvar - det er voldsutøverens handlingsrom vi skal begrense. Altfor lenge har det vært den utsatte som har måttet bære byrden av voldsutøvelsen. Vi skal iverksette både praktiske og rettslige tiltak for å bedre situasjonen for den som opplever volden.

Gjennom de foregående handlingsplanene er det iverksatt en rekke tiltak. Det er gjennomført endringer i lovverket, politiets arbeid for å bekjempe vold i nære relasjoner er intensivert, krisesentertilbudene er styrket og barn som opplever vold i familien, er viet større oppmerksomhet. Det er likevel fortsatt behov for å øke innsatsen ytterligere.

Det er en målsetting med denne planen å løfte tilbudet til ofrene for vold i nære relasjoner opp på den politiske dagsorden i kommunene. En særlig utfordring i den kommende fireårsperioden er å styrke og forankre det lokale hjelpetilbudet, og å legge til rette for at de ulike tjenestene arbeider mot samme mål. Kommunene er etter loven forpliktet til å gi sine innbyggere et forsvarlig tilbud. Imidlertid har på langt nær alle kommuner og hjelpetjenester rutiner og bindende avtaler for samarbeid i saker som gjelder vold i nære relasjoner. Vi vil bidra til at det igangsettes et lokalt samarbeid til brukernes beste.

I denne planen vil vi arbeide videre mot en varig forankring av tilbudet til dem som rammes. Vi skal løfte de gode erfaringene fra tidsavgrensede prosjekter inn i de etablerte tjenestene. Det er fortsatt behov for ildsjeler og utviklingsprosjekter, men arbeidet skal i størst mulig grad innarbeides i det ordinære tjenesteapparatet, slik at tilbudet ikke forsvinner når prosjektene avsluttes. Opprettelse av egne overgrepsmottak ved interkommunale legevakter og den økonomiske og faglige styrkingen av disse, er et viktig skritt i riktig retning.

Vold i nære relasjoner påfører ofrene skader i stort omfang både fysisk og psykisk, og kan i sin ytterste konsekvens føre til tap av liv. Vi skal derfor ta et krafttak for å styrke beskyttelsen av dem som utsettes. Politiet har en sentral rolle i dette arbeidet, men er helt avhengig av et tett samarbeid med andre hjelpere og tjenester for å kunne gi ofrene god beskyttelse. Dette samarbeidet må bygges på felles kunnskap om hvilke situasjoner som kan utløse fare for den som er utsatt for vold og trusler. Et viktig tiltak i denne planen er derfor å foreta en kartlegging av drapssaker der gjerningspersonen er offerets nåværende eller tidligere partner. Bare ved å forstå sammenhengene vil vi kunne identifisere risikofaktorer og utvikle gode beskyttelsestiltak.

Vi skal styrke muligheten for at flere velger å gå til anmeldelse gjennom utvidet rett til advokatbistand i forbindelse med vurdering av om anmeldelse skal inngis.

Politiets generelle arbeid med familievoldssaker skal også styrkes. Hovedfokus må være å fremskaffe tilstrekkelige bevis for behandling av saken i retten. Siden ofrene ofte har akutte behov for hjelp på mange områder, enten det er helsemessig, økonomisk eller på annen måte, er det viktig at de enkelte polititjenestemennene har god oversikt over og et godt samarbeid med andre deler av hjelpe- og behandlingsapparatet.

”Denne dagen var verre enn andre...

Den lille jenta hadde kvelden før vært sikker på at mamma ville bli drept av pappa. Hun hadde hørt det med egne ører. Alt som hadde skjedd kvelden i forveien, smalt fram og tilbake inne i henne som en ball. Hun kunne se ballen for seg. Den var svart med grønne pigger. Hver gang ballen smalt i veggen inne i henne, kom ordene og bildene ut av ballen. Hun hadde lagt seg, men greide ikke sove fordi hjertet banket så fort.

Visste godt hvorfor.

Øynene til pappa fortalte at storm eller kanskje en orkan var på vei. Stemmen hans var som barberblad og øynene ble mindre og svarte. De gangene orkanen bygde seg opp inne i pappa visste hun at den ville komme.

Var umulig å stoppe.”

Utdrag fra Øivind Aschjem: *Hvor mye skal et barn tåle?*
i boka *Bjørnen sover* (2007)

Barn som opplever vold hjemme er spesielt sårbare og har et selvstendig krav på hjelp og beskyttelse. Mange av barna er utsatt for store og/eller flere påkjenninger samtidig i barndommen - de frarøves en trygg barndom og kan få redusert livskvalitet. Disse barna må sees, de må beskyttes og de må få hjelp. Det haster med å få på plass god kompetanse i hjelpeapparatet og gode samarbeidsrutiner mellom politi, barnevern og helsevesen, slik at barna får den hjelpen de trenger.

Barn skal gis god og forsvarlig omsorg - de skal føle seg trygge i hjem og nærmiljø. Norge har gjort FNs barnekonvensjon til en del av norsk lov. Vi er forpliktet til å beskytte barn mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning (jf. artikkel 19). Dette er prinsipper som også er nedfelt i barnelovens og barnevernlovens bestemmelser. Å ha opplevd vold mot en av sine nærmeste eller selv å bli direkte utsatt, er ikke forenlig med disse forpliktelsene. Arbeidet med å beskytte

barn mot vold og overgrep skal derfor fortsatt ha høy prioritet. Vi vil gjennomføre tiltak som både retter seg direkte mot barna og tiltak som bidrar til å styrke deres omsorgspersoner i rollen som foreldre. Hjelpetilbudet til barn skal bli bedre, barnehus skal etableres i alle helseregionene, og barn skal gis selvstendig rett til voldsoffererstatning. I tillegg vil vi utrede deres strafferettslige vern.

For å styrke rettssikkerheten for små barn i alderen 0 til 3 år som dør plutselig og uventet, skal det alltid gis et obligatorisk tilbud om dødsstedsundersøkelse i regi av helsetjenesten. Undersøkelsene skal gjennomføres i regi av særskilte team. Hovedformålet er å fastsette dødsårsak samt å fremskaffe kunnskap i forebyggingsøyemed. Helsepersonellet som utfører undersøkelsene skal ivareta barnets interesse. Viser undersøkelsen at dødsårsaken kan skyldes en straffbar handling, skal det gis melding om dette til politiet uten hinder av taushetsplikt. For å kunne sette i verk tiltaket er det nødvendig å endre forskrift om melding av unaturlig dødsfall, gitt med hjemmel i helsepersonellovens § 36. Forskriftsarbeidet vil starte opp i 2008.

Enkelte grupper voldsutsatte kvinner har særskilte bistandsbehov og kan være vanskeligere å nå med den støtte og bistand som vanligvis tilbys. Kvinner med nedsatt funksjonsevne har behov for et tilbud tilpasset deres særlige behov. Det gjelder også kvinner med svake norskkunnskaper, kort botid i Norge og svak tilknytning til arbeidsmarkedet. Et lite utviklet sosialt nettverk og dårlig kunnskap om hvordan hjelpeapparatet fungerer, vil også kunne utgjøre en barriere mot å søke hjelp. Disse kvinnene er særlig sårbare dersom de skulle oppleve vold i nære relasjoner. Det samme gjelder kvinner som er rusmisbrukere og/eller har psykiske lidelser. Målsettingen er å gi alle voldsutsatte kvinner, uavhengig av hvem de er og hvilken bakgrunn de har, hjelp til å etablere seg i en ny og selvstendig tilværelse.

Nærmere om krisesentertilbudet

Krisesentrene har i løpet av de siste 25 årene vært svært viktige aktører i arbeidet mot vold i nære relasjoner. De fleste sentrene ble etablert i perioden 1980-85. I dag finnes det 50 krisesentre fordelt på alle landets fylker. Krisesentrene er et supplement til det offentlige hjelpeapparatet og et viktig ledd i samfunnets tilbud om akutthjelp. Sentrene er et lavterskeltilbud som tilbyr voldsutsatte kvinner og deres barn et trygt sted å bo, samtaler og veiledning basert på prinsippet om hjelp til selvhjelp. I tillegg fyller krisesentrene en viktig funksjon ved at voldsutsatte kvinner her møter andre kvinner i en tilsvarende situasjon. Ifølge Statistisk sentralbyrås rapportering fra krisesentrene for 2006, var til sammen om lag 1900 kvinner beboere ved landets krisesentre dette året. Andelen beboere med minoritetsbakgrunn på krisesentrene har

de siste årene steget jevnt. I 2001 hadde 32 prosent av alle beboerne på krisesentrene annen etnisk bakgrunn enn norsk. I 2006 var andelen 56 prosent. En tredjedel av disse kvinnene ble utsatt for vold fra en etnisk norsk mann. Nærmere 2300 kvinner benyttet seg av krisesentrenes dagtilbud i 2006.

Det følger av Soria Moria-erklæringen at regjeringen vil lovfeste krisesentertilbudet. Regjeringen har startet arbeidet med å utrede lovfesting. Det tas sikte på at et lovforslag kan sendes på alminnelig høring i 2008.

Det overordnede formålet med lovfesting av krisesentertilbudet er å sikre et godt hjelpetilbud til ofre for vold i nære relasjoner. En interdepartemental arbeidsgruppe som samordnes av Barne- og likestillingsdepartementet utreder lovfesting av en kommunal plikt til å sørge for et døgnåpent trygt oppholdssted der ofre for vold i nære relasjoner kan få støtte og omsorg i en kritisk livssituasjon. Stedet må ha god kompetanse når det gjelder særlig utsatte grupper, som for eksempel kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn. Krisesentertilbudet må også ha god kompetanse på å ivareta barns behov.

Dagens krisesentre gjør en viktig jobb med å hjelpe den enkelte voldsutsatte kvinne til å få kontakt med ulike hjelpeinstanser. En målsetting med lovfesting er å tydeliggjøre det offentliges ansvar for å sikre at den enkelte bruker av krisesentertilbudet gis samordnet og individuell oppfølging fra det øvrige hjelpeapparatet. Det skal være særlig fokus på hvordan brukerne best kan få tilgang til hjelp, som for eksempel psykisk helsehjelp og barnevern.

Mange av tiltakene i denne handlingsplanen vil kunne ha betydning for lovfestingsarbeidet. Dette gjelder blant annet tiltak for å styrke det offentlige hjelpetilbudet til de voldsutsatte, kommunalt og regionalt, og tiltak for å styrke tilrettelegging, innhold og kompetanse ved dagens krisesentre.

Enkelte kvinner blir avvist fra krisesentrene fordi de har store rusproblemer eller omfattende psykiske problemer og behov for annen type hjelp enn den krisesentrene kan tilby. I slike tilfeller er det viktig med god samhandling og samarbeid mellom relevante aktører, slik at voldsutsatte kvinner med slike problemer gis et alternativt tilbud der det er aktuelt.

Mangelen på andre alternativer fører til at mange kvinner blir boende lenger på krisesentrene enn tilrådelig og nødvendig. Dette vil særlig kunne gjelde kvinner med minoritetsbakgrunn. I dag har kommunene etter sosialtjenesteloven en plikt til å skaffe midlertidig bolig til personer i akuttbolignød, og til å medvirke til å skaffe bolig til personer som ikke selv kan ivareta sine interesser på boligmarkedet. Det er viktig å arbeide for at disse kvinnene har et tilbud om bolig ut over det akutte krisesentertilbudet.

Tiltak 1 –16:

1. I løpet av 2008 skal det være etablert barnehus i alle regioner slik at tilbudet blir landsdekkende. Målet med barnehusene er å gi bedre tilbud til barn som utsettes for overgrep, ved at blant annet medisinsk undersøkelse, dommeravhør og behandling tilbys samlet. De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTs) har et særlig ansvar for å bygge opp kompetanse på området og formidle kunnskap til tjenesteapparatet.

Ansvarlig: JD, BLD, HOD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008

2. Det opprettes en døgnåpen, gratis alarmtelefon for barn og unge som er utsatt for ulike former for vold, overgrep eller omsorgssvikt. Målet er at barn skal kunne henvende seg til ett telefonnummer om sin situasjon og bekymring, og at henvendelsen deretter kan videreformidles til rett instans i kommunen for oppfølging. Voksne som er bekymret for barn skal også kunne ringe til alarmtelefonen. Alarmtelefonen etableres som et toårig pilotprosjekt i perioden 2008-2009.

Ansvarlig: BLD og JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2009

3. Voldsoffererstatningsordningen skal endres slik at barn som er vitne til vold mot en nærstående person gis rett til voldsoffererstatning. Forslaget fremmes i Ot.prp. nr. 10 (2007-2008) som ligger til behandling i Stortinget og som forventes vedtatt innværende år med ikrafttreden 1.1.08.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008

4. Regjeringen vil utrede om det er behov for å styrke det strafferettslige vernet for barn som eksponeres for vold i familien.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2009

5. I saker som omfattes av ordningen med bistandsadvokat, herunder ofre for vold i nære relasjoner, skal det gis rett til en kostnadsfri samtale med advokat før anmeldelse.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008

6. En levekårsundersøkelse blant innsatte i norske fengsler viste at mange kvinnelige innsatte har vært utsatt for vold og overgrep. For å gi kvinnene en mulighet til å bearbeide sine erfaringer, skal det gjennomføres et samarbeidsprosjekt mellom Oslo Krisesenter og Bredtveit fengsel. I tillegg til det direkte tilbudet som skal gis til kvinnene gjennom samtaler og gruppebasert virksomhet, skal det utvikles metoder i arbeidet for å nå gruppen, samt spre kunnskap om vold i nære relasjoner i kriminalomsorgen.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2007
Gjennomføring: 2008

7. For å styrke rettssikkerheten til små barn i alderen 0 til 3 år som dør plutselig og uventet, skal det gis et obligatorisk tilbud om dødsstedsundersøkelse i regi av helsetjenesten. Hovedformålet er å fastsette dødsårsak samt å fremskaffe kunnskap i forebyggingsøyemed. Dersom dødsfallet kan skyldes en straffbar handling skal det gis melding til politiet. For å kunne sette i verk tiltaket er det nødvendig å endre forskrift om melding av unaturlig dødsfall. Forskriftsarbeidet vil starte i 2008.

Ansvarlig: HOD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2010

8. Det skal arbeides for å gjøre krisesentrene tilgjengelige og tilrettelagt for alle aktuelle brukergrupper, herunder kvinner med nedsatt funksjonsevne. Krisesentrenes vertskommuner skal oppfordres til slik tilrettelegging, blant annet ved å bruke av Husbankens låneordninger og den kompetansen som i dag finnes om universell utforming.

Ansvarlig: BLD, KRD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2011

9. Politidistriktene skal pålegges en minstestandard der funksjonen som familievoldskoordinator skal være en full stilling. I de største politidistriktene skal det opprettes egne team. Teammodellen skal være landsdekkende, i den forstand at distrikter uten egne team skal sikres kompetanseoverføring og bistand der det er behov for det. Målsettingen er å sikre at ofre for vold i nære relasjoner møtes med respekt, kunnskap og forståelse når de henvender seg til politiet, samt å sikre god kvalitet på etterforskning og påtalevedtak.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: Varig

10. Det skal gjennomføres et pilotprosjekt med bruk av elektronisk merking av voldsutøvere (omvendt voldsalarm). Elektronisk merking vil kunne benyttes som et virkemiddel i saker der det foreligger et brudd på ilagt besøksforbud. Målsettingen er å øke tryggheten for offeret og plassere ansvaret for volden hos utøveren.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2009

11. Politihøgskolen har utarbeidet rapporten "Å leve på sperret adresse". Tiltakene i rapporten skal gjennomgås og vurderes opp mot behovet for å bedre forholdene for kvinner som må leve på sperret adresse (kode 6/7). Det er særlig viktig å synliggjøre behovene til barn som lever sammen med en foresatt på sperret adresse. Rutinene i offentlige etater skal gjennomgås og forbedres for å sikre at informasjon om personer som lever på sperret adresse ikke gis ut.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2009

12. Politiforklaringer med lyd- og bildeopptak har en rekke fordeler og skal brukes mer, jf. Riksadvokatens retningslinjer av 24. april 2007. Slike avhør gir blant annet sikkerhet for at alt som forklares kommer med, og at belastende avhør kan gjennomføres raskere. En viktig fordel er også at andre kan danne seg et bedre inntrykk av omstendighetene ved forklaringer, for eksempel hvordan et volds- eller voldtektsoffer fremsto på anmeldelsestidspunktet.

Alle politidistrikt skal derfor ha tekniske muligheter til å foreta politiavhør med opptak av lyd og bilde.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: Varig

13. For mange ofre og vitner er det en betydelig belastning å forklare seg for retten, i en del tilfeller flere ganger. Sikres forklaringene fra tingretten ved lyd- og bildeopptak, og disse tillates brukt ved ankebehandlingen, kan det være tilstrekkelig at et offer forklarer seg for retten én gang, samtidig som adgangen til å overprøve tingrettens dom, beholdes. En slik ordning reiser mer vidtgående spørsmål knyttet til ankeordningen og skal utredes nærmere.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2009

14. Det skal utarbeides en brosjyre om rettshjelp og rettssystemet på flere språk. Brosjyren skal gjøres tilgjengelig på alle landets politistasjoner.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008

15. Det skal igangsettes et arbeid for å sikre at flere kvinner som kommer til Norge gjennom familieegjenforening deltar i norskopplæringen, slik de har rett og plikt til. Kvinner med svake norskkunnskaper og liten kjennskap til egne rettigheter i det norske samfunn er særlig sårbare dersom de skulle oppleve vold i nære relasjoner.

Ansvarlig: AID
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2009

16. Det skal igangsettes et pilotprosjekt med gratis støttettelefon for kriminalitetsofre. Tilbudet vil særlig kunne være til hjelp for ofre for vold i nære relasjoner.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008

B. Voldsspiralen skal brytes ved å styrke behandlingstilbudet til voldsutøvere

“Allerede før han har begynt, stabler han unnskyldninger opp som sukkerbiter på en rutete voksdruk. Det er hennes egen skyld, hun driver ham til det, hun har selv lagt opp til det. Og idet han kaster jakken, løsner på slipset, bretter opp skjorteermene og merker hvordan det frigitte adrenalinet stimulerer nervesystemet, pulsen øker og blodtrykket stiger, er han allerede i ferd med å omforme seg til en helt annen. Til monsteret, drapsmaskinen, konemishandleren, som han egentlig ikke vil vedkjenne seg. Han er utenfor seg selv og helt borte, og det som skjer opplever han som på en film”.

Sitat fra romanen *Kongemordet*

Voldelige handlingsmønstre kan endres. Gjennom tett oppfølging, behandling og hjelp kan vi bidra til at den som utøver volden, tar ansvar for sin atferd og avstår fra fortsatt voldsbruk. Et tilrettelagt tilbud for den enkelte kan bidra til å stoppe volden og lære voldsutøveren å håndtere sin aggresjon. Tilbudet må omfatte et bredt spekter av tiltak, fra samtalegrupper til profesjonell terapi. Voldsutøvere som vil ta et skritt bort fra et voldelig handlingsmønster, skal få nødvendig og målrettet hjelp.

Som et første trinn i arbeidet for å innfri regjeringens målsetting om å utvikle et landsdekkende tilbud til voldsutøvere, har Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) gjennomført en kartlegging av hjelpe- og behandlingstilbudet til personer med volds- og aggresjonsproblemer. Kartleggingen viser at de fleste hjelpe- og behandlingstilbudene til voksne voldsutøvere gjennomføres i regi av kriminalomsorgen, og at få av tilbudene er åpne for personer som ikke samtidig er klienter i kriminalomsorg, psykisk helsevern eller rusomsorg. Geografisk er tilbudene sentrert i Sør-Norge og på Østlandet. I de tre nordligste fylkene finnes kun to åpne tilbud.

Gjennom tiltak i denne planen skal det legges til rette for flere og bedre tilbud til personer som utøver vold. Det skal utvikles en gjennomføringsplan for å opprette et landsdekkende tilbud til voldsutøvere som er tilpasset den enkeltes situasjon og behov. Andelen åpne tilbud skal økes, og det skal legges til rette for å styrke hjelpe- og behandlingstilbudet innen familievern, psykisk helsevern og de allerede etablerte tilbudene som har behandling av voldsutøvere som sitt hovedområde.

For å sikre at tilbudene holder en høy faglig standard skal forskningen om voldsutøvere og behandlingstilbudets innhold og kvalitet styrkes.

Tiltak 17 – 20:

17. Basert på Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sin kartlegging av hjelpe- og behandlingstilbudet til personer med volds- og aggresjonsproblemer, skal det utarbeides en plan for å gjøre tilbudet landsdekkende. Stiftelsen Alternativ til Vold (ATV) er sentral i etableringen av nye behandlings-tilbud og i løpet av 2008 skal det opprettes ytterligere to tilbud i regi av stiftelsen. Disse tilbudene kommer i tillegg til de eksisterende tilbudene i Oslo, Drammen, Langesund, Tønsberg og Asker og Bærum.

Ansvarlig: JD, AID, BLD, HOD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 – 2011

18. Sinnemestringsprogrammet som er utviklet ved Regional Sikkerhetsavdeling og Kompetansesenter Brøset, skal spres. Programmet skal lære voldsutøvere alternative måter å håndtere sine volds- og aggresjonsproblemer på. Programmet benyttes av ulike tjenester og aktører som er i kontakt med voldsutøvere. RVTs skal bidra til at modellen spres systematisk og forankres i tjenesteapparatet i de respektive regioner og at alle aktuelle tjenester og ansatte får opplæring.

Ansvarlig: HOD, AID, BLD, JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2011

19. ATVs hjelpe- og behandlingstilbud til voldsutøvere skal evalueres. Formålet er å dokumentere effekten av behandlingen med sikte på systematisk spredning av metodene. På grunnlag av klientdata fra ATV i årene 1992 – 2004 har NKVTS gjennomført to studier av menn som utøver vold. Studien viste at 2/3 selv hadde vært utsatt for vold i familien og at ca. 2/3 hadde gjennomført behandlingen. NKVTS skal nå gjennomføre en følgestudie (prospektiv) av effekten av ATVs behandling.

Ansvarlig: HOD, AID, BLD, JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008- 2010

20. Det skal gjennomføres en nasjonal konferanse om hjelpe- og behandlingserfaringer i arbeidet med utøvere av vold i nære relasjoner.

Ansvarlig: JD, AID, BLD, HOD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008

C. Ofre for vold i nære relasjoner skal gis tilbud om tilrettelagte samtaler med voldsutøver (restorative justice).

”Jeg blir rystet over historiene deres, slik de blir rystet over min. Hvordan kunne du finne deg i det? Spør vi hverandre vantrø når vi står ved siden av hverandre på kjøkkenet og hakker løk eller sitter om kveldene og røyker og drikker kaffe. Spørsmålet krever ikke noe svar, for egentlig er det jo stilet til oss selv. Hvordan kunne jeg finne meg i det? Hvorfor sa jeg ikke fra? Lettelsen over å ha blitt en av dem er at forklaringer er overflødige. Vi vet hvorfor vi ikke sa fra. Fordi vi ikke kunne. Fordi vi fant oss i det den første gangen. Fordi mødrene våre gjorde det.

Fordi vi ønsket at det var en feiltakelse. Et enkeltstående tilfelle. Et unntak. Som vi til og med hadde fortjent.”

Utdrag fra Kongemordet

Ofre for vold i nære relasjoner er ingen ensartet gruppe. Den enkeltes opplevelser av volden, bearbeidingen av det som har skjedd og veien ut av et forhold med vold, varierer sterkt. Et likhetstrekk er imidlertid at offeret i all hovedsak er en kvinne, og at hun har behov for å plassere ansvaret for volden der det hører hjemme – hos overgriperen.

Ansvarsplassering skjer i hovedsak ved at skyldspørsmålet stadfestes i en rettssak, hvor voldsutøveren blir dømt og får straff for de overgrep som er begått. Den lange veien gjennom strafferettsapparatet oppleves imidlertid både som vanskelig, og av enkelte voldsutsatte som lite ønskelig og/eller utilstrekkelig. Å få voldsutøveren dømt er ikke ensbetydende med at volden og overgrepene blir glemt, og at livet går videre. Samfunnets anerkjennelse av at det er begått grov urett er viktig – men er det nok? Hva skjer etter at gjerningspersonen er ferdig med å sone? Bli veien fremover lettere å gå jo lengre straff gjerningspersonen idømmes? Det er mye som tyder på at det ikke alltid er slik. Forestillingen om rettsapparatets ”helende” effekt, særlig i saker der det er en nær relasjon mellom offer og overgriper, må trolig dempes. Vi vil derfor, i tillegg til rettsapparatets behandling av de straffbare forhold, åpne for å søke nye veier for å bistå den som har vært utsatt.

Den volden som utøves innenfor husets fire vegger er i mange tilfeller svært grov. Hvis den hadde funnet sted på offentlige steder ville den trolig ha avstedkommet krav om et betydelig høyere straffenivå enn det vi har i dag. Å finne andre veier, å opprette et ”sivilt spor”, betyr ikke at vi skal avkriminalisere voldshandlinger i nære relasjoner. Men det er behov for å opprette et tilbud ved siden av det strafferettslige sporet. Et sted der heling, rehabilitering og i noen tilfeller også forsoning kan være utfallet.

Studier fra de siste ti - femten årene viser at bare en liten andel av alle kvinner som utsettes for vold, ønsker å anmelde overgrepene. Ut fra resultatene i Statistisk Sentralbyrås levekårsundersøkelser anslår vi at bare omkring 10-15 prosent av all vold anmeldes, og tallene er trolig lavere når det gjelder vold i nære relasjoner. De norske krisesentrene erfarer at bare omkring en fjerdedel av alle kvinnene som bor på sentrene ønsker å anmelde overgriper til politiet, til tross for at mange av dem har vært utsatt for alvorlig vold.

Av ulike årsaker ønsker mange heller ikke å flytte fra mannen som begår volden. Selv om kvinnen flytter, har hun ofte fremtidig kontakt med mannen om forhold som gjelder felles barn. For å sikre at kvinner i slike tilfeller får den hjelp og støtte de har behov for, uavhengig av om de velger å bruke det tradisjonelle rettsystemet, er det nødvendig å vurdere alternativer.

Det har lenge vært hevdet at ubalansen i maktforholdet mellom mannen og kvinnen gjør at tilrettelagte samtaler (restorative justice) for berørte av vold i nære relasjoner, ikke er egnet. Frykt for at ofre kan bli utsatt for press til å møte sin overgriper, og at det kan oppleves som en ny krenkelse å bli gitt et tilbud om samtale, er vektige motargumenter.

Nyere forskning, og erfaringer fra praktikere på feltet, viser imidlertid at enkelte voldsutsatte både har hatt et ønske om og har hatt utbytte av en slik prosess. Erfaringene tyder på at kvinner som velger et tilrettelagt møte med sin overgriper, raskere kan komme seg ut av offerrollen og ta tilbake kontrollen over eget liv. Forutsetningen er at møtet mellom partene er frivillig, grundig forberedt, og på kvinnens premisser, i den forstand at hun ikke skal utsettes for press til å delta. Det er også viktig at det ikke stilles forventninger om tilgivelse og forsoning mellom partene. Det å velge konfrontasjon kan for noen kvinner være en viktig faktor i en rehabiliteringsprosess og kan bidra til å styrke selvrespekten og verdigheten. Målet er at kvinnen finner indre styrke til å ta vare på seg selv og sin fremtid.

Tiltak 21 – 23:

- 21.** Det skal igangsettes et toårig pilotprosjekt i regi av konfliktrådet i Sør-Trøndelag. Prosjektet skal prøve ut frivillig bruk av tilrettelagte samtaler og/eller stormøter rundt voksne og barn som er berørte av vold i nære relasjoner. Målsettingen er bedre ivaretagelse av ofre, bearbeidelse av tillitsbrudd og skadede relasjoner, samt mobilisering av privat og offentlig nettverk for konstruktivt samarbeid om fremtiden, der dette er ønskelig eller nødvendig.

Ansvarlig: JD

Oppstart: 2008

Gjennomføring: 2008 – 2009

- 22.** I løpet av handlingsplanperioden skal det settes i gang et prosjekt hvor ett politidistrikt i tett samarbeid med konfliktrådet skal prøve ut bruk av tilrettelagte samtaler i saker der det er ilagt besøksforbud. Målsettingen er at de berørte skal få et tilbud om å diskutere de praktiske følgene av besøksforbudet innenfor en trygg ramme.

Ansvarlig : JD

Oppstart: 2009

Gjennomføring: 2009 – 2011

- 23.** I løpet av handlingsplanperioden skal det iverksettes et prosjekt for å prøve ut tilrettelagt dialog i regi av konfliktrådet i saker som handler om vold i nære relasjoner på egnet tidspunkt i straffesakskjeden. Dette skal være et frivillig tilbud. Målet er å skape en arena hvor det åpnes for dialog om de følelsesmessige konsekvensene av straffbare handlinger, ansvar, tillitsbrudd, eventuell fremtidig relasjon, felles barn m.m.

Ansvarlig: JD

Oppstart: 2009

Gjennomføring: 2009-2011

D. Samarbeidskompetansen og kunnskapen i hjelpeapparatet skal styrkes

Både offentlige og private aktører kommer i kontakt med personer som har vært utsatt for vold i nære relasjoner. Et bedre samarbeid mellom myndighetene og andre aktører som møter den voldsutsatte, er av vesentlig betydning for at det skal kunne gis nødvendig hjelp og støtte. Samarbeidet må skje med kunnskap om og respekt for hver enkelt myndighets oppgaver og kompetanse. Det må legges til rette for at regelverk og rutiner i de enkelte instanser ikke blir til hinder for godt samarbeid.

Samarbeid og samordning mellom ulike departementer, profesjoner og lokale velferdstjenester kan oppnås ved bedre organisering og fastere samarbeidsstrukturer på alle nivåer; nasjonalt, regionalt og lokalt. Denne planen skal bidra til å utvikle helhetlige, tilgjengelige og faglig gode tjenester for volds ofre, barn som eksponeres for vold, og voldsutøver.

I de to foregående handlingsplaner har det vært lagt avgjørende vekt på å bygge opp og styrke kompetansen hos de aktørene som møter de voldsutsatte, men også på å institusjonalisere hjelpen til dem som utsettes for vold i nære relasjoner. Gode eksempler er etableringen av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) samt etableringen av fem regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS).

Kommunale eller interkommunale handlingsplaner er et frivillig tiltak som kan bidra til å gi ofre for vold i nære relasjoner et tilrettelagt og helhetlig tilbud. Slike handlingsplaner kan med fordel integreres i kommunenes ordinære plan- og styringssystemer. De bidrar til å sette et innsatsområde på dagsorden, og de samordner og tydeliggjør de ulike virksomhetenes bidrag og ansvarsområder. Sist, men ikke minst bidrar handlingsplaner til å styrke kunnskapsgrunnlaget på et område der dette er mangelfullt ved at det opprettes samarbeid mellom sektorer, faggrupper og forvaltningsnivåer. Erfaringene med slike planer er stort sett gode. Det har imidlertid vist seg å være av sentral betydning at alle som blir berørt av planen gis eierskap til arbeidet og at det etableres en koordinatorkompetanse som får hovedansvaret for å drive arbeidet fremover.

Evaluerings og oppfølging av tiltak som iverksettes, er en viktig del av kvalitetssikringen og kunnskapsutviklingen. Gjennom prosjektet "Barn som lever med vold i familien" i regi av Alternativ til Vold i Oslo og Telemark og Senter for Krisepsykologi i Bergen, utvikles det kunnskap om effektive tiltak og behandlingsmetoder. I tillegg utvikler NKVTS både behandlingsmetodikk og kunnskap om barn og unge som opplever vold i nære relasjoner, og som utsettes for fysiske og seksuelle overgrep. I løpet av handlingsplanperioden vil de interkommunale overgrepsmottakene og de regionale ressursentrene (RVTS) bli evaluert. Evalueringene skal bidra til at den videre utviklingen av tjenestene som tilbys, treffer behovene og kommer de utsatte og tjenesteapparatet til gode.

Ordningen med familievoldskoordinatorer i politiet ble evaluert av Politidirektoratet i 2004. Politihøgskolen evaluerte pilotprosjektet med mobil voldsalarm og bruk av sperret adresse som beskyttelsestiltak, i henholdsvis 2006 og 2007. Med unntak av disse er det ikke foretatt noen helhetlig evaluering av politiets håndtering av vold i nære relasjoner. En helhetlig evaluering vil kunne bidra til både å styrke kunnskapsgrunnlaget og gi et verdifullt grunnlag for beslutninger om hvordan politiets arbeid med vold i nære relasjoner bør organiseres. For å sikre en bredest mulig tilnærming, må kartleggingen/evalueringen også omfatte en analyse av brukernes tilfredshet med politiets håndtering av sakene.

Tiltak 24 – 33:

- 24.** NKVTS skal i samarbeid med RVTS utarbeide en mal for kommunale/interkommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. RVTS-ene skal legge til rette for og bistå kommuner som ønsker å utvikle lokale handlingsplaner på dette området.

Ansvarlig: JD, AID, BLD, HOD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2011

- 25.** Det skal iverksettes et faglig utviklingsprosjekt innen familievern om arbeid med vold i nære relasjoner. Prosjektet bygger på erfaringene fra prosjektet "Barn som lever med vold i familien".

Ansvarlig: BLD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2011

- 26.** Innsatsen for å beskytte og hjelpe barn som er utsatt for vold i nære relasjoner, styrkes ved å videreføre prosjektet "Barn som lever med vold i familien". En hovedoppgave i prosjektet er å veilede, og utvikle kompetansen og metoden i barnevernet. I tillegg skal prosjektet bidra til å øke helsestasjonenes, skolenes og barnehagenes kunnskap om vold i nære relasjoner. Vold mot barn i nære relasjoner skal være et tema på ni landsomfattende konferanser for kommunene/ barnevernet i 2008.

Ansvarlig: BLD
Oppstart: 2007
Gjennomføring: 2007 - 2009

- 27.** Det skal ferdigstilles veiledningsmateriell om oppfølging av barn på krisesenter, basert på resultater fra et pilotprosjekt i Drammensregionen og erfaringer fra prosjektet "Barn som lever med vold i familien". Veiledningsmaterialet danner utgangspunkt for regionale opplæringstilbud for krisesentrene.

Ansvarlig: BLD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2009

- 28.** Det er behov for å styrke kompetansen til lærere og førskolelærere og annet relevant personell når det gjelder å avdekke vold mot barn, gi støtte til barn som har vært utsatt for det, og kunnskap om hvilke instanser som kan bistå når det avdekkes tilfeller av vold, jf. NKVTS nr. 2/2007 "Undervisning om vold ved universiteter og høyskoler". I samarbeid med allmennlærerutdanningene og førskolelærerutdanningene må det vurderes hvordan disse institusjonene kan styrke sin opplæring på dette området og bidra til å dekke et nærmere definert kompetansebehov. Kunnskapsdepartementet vil støtte konferansetilbud for å bidra til kompetanseutvikling av lærerutdannere på dette området. I tillegg er dette et kompetanseområde som vil bli vurdert styrket i rammeplanene for lærerutdanningene i forbindelse med Kunnskapsdepartementets oppfølging av NOKUTs evaluering av førskolelærerutdanningen og det pågående arbeidet med allmennlærerutdanningene.

Ansvarlig: KD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2010

- 29.** Overgrepsmottakene ved legevaktene skal styrkes. Det skal også gjennomføres en evaluering av overgrepsmottakene som grunnlag for videre utvikling av tjenestene, både med hensyn til kapasitet og kompetanse.

Ansvarlig: HOD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2011

- 30.** NKVTS har fått i oppdrag å kartlegge kompetansebehovet og tilgjengeligheten ved krisesentrene og fremme forslag om tilpassede opplæringstiltak for krisesentermedarbeidere. Med bakgrunn i dette arbeidet skal det gjennomføres kompetansehevingsprogram for krisesentrene. En vil blant annet se på behovene til voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn og voldsutsatte kvinner med nedsatt funksjonsevne.

Ansvarlig: BLD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2011

31. RVTS-ene skal utvikle rutiner for hvordan krisesentrene skal forholde seg til voldsutsatte kvinner med alvorlige rusproblemer eller omfattende psykiske problemer. Det skal videre utvikles rutiner for at relevante aktører kan samhandle og samarbeide bedre slik at voldsutsatte kvinner med slike problemer gis et alternativt tilbud der det er aktuelt.

Ansvarlig: BLD og HOD

Oppstart: 2008

Gjennomføring: 2008 - 2011

32. Det skal gjennomføres regionale samlinger for familievoldskoordinatorene i politidistriktene. Målsettingen er å legge til rette for å utveksle erfaringer innen fag, rutiner og tverretattlig samarbeid. Det skal særlig legges vekt på å synliggjøre resultatene i de politidistriktene der man har oppnådd gode resultater.

Ansvarlig: JD

Oppstart: 2008

Gjennomføring: 2008

33. Det skal utarbeides en veiledning om arbeidet med vold i nære relasjoner til bruk for politidistriktene.

Ansvarlig: JD

Oppstart: 2008

Gjennomføring: 2008

E. Forskning og utviklingsarbeid skal iverksettes og videreføres

”- Mange barn er lojale mot foreldrene, derfor vil de ikke si hvordan de har det hjemme. Men man må jo få hjelp, ellers blir man helt ødelagt. Noen må komme og hjelpe, de voksne må gripe inn.”

Utdrag fra Ellen Rømmings intervju med rapduoen Tonna Brix i boka *Bjørnen sover* (2007)

Kunnskap om voldens omfang, karakter og konsekvenser er en grunnleggende forutsetning for en målrettet forbygging av vold i nære relasjoner. Kunnskapen om vold i nære relasjoner skal økes gjennom forskning og utviklingsarbeid. Kompetansen hos berørte myndigheter og organisasjoner som kommer i kontakt med voldsutsatte, skal utvikles gjennom opplæring.

34. Når kvinner utsettes for drap er gjerningspersonen nåværende eller tidligere partner i nær halvparten av tilfellene. Drapssaker der gjerningspersonen er offerets nåværende eller tidligere partner, skal kartlegges. Målsettingen er å identifisere risikofaktorer og utvikle forebyggende tiltak.

Ansvarlig: JD, AID, BLD, HOD, KD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 – 2009

35. Å leve på sperret adresse står på mange måter i kontrast til myndighetenes tilrettelegging av samfunnsordninger som innlemmer borgerne i et fellesskap. Barn rammes i særlig grad av et liv der alle vanlige omstendigheter må holdes hemmelig. Det skal innhentes nødvendige kunnskaper på dette området som grunnlag for å videreutvikle tiltak.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2011

36. NKVTS vil få i oppdrag å gjennomføre følgende forskningsoppdrag i handlingsplanperioden:

a. På bakgrunn av eksisterende forskning og rapporter, innhente kunnskap om vold og overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne og deres hjelpebehov, samt utarbeide forslag til tiltak for å styrke hjelpe-tilbudet til denne gruppen.

b. Iverksette en undersøkelse om vold og overgrep mot menn i nære relasjoner og deres hjelpebehov. Resultatene av undersøkelsen skal danne grunnlag for videre metode- og tiltaksutvikling.

c. Iverksette en undersøkelse om årsakene til endringer i brukersammensetningen ved krisesentrene, knyttet til ulike brukergruppers behov for informasjon, hjelp og oppfølging.

d. Kartlegge ulike grupper barn og unge på krisesentre i forhold til situasjon og utfordringer, samt behov for informasjon, hjelp og oppfølging, jf. pkt. c.

Ansvarlig: JD, AID, BLD, AID, HOD, KD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 – 2011

37. RVTS-enes forankring skal evalueres etter tre års drift. Evalueringen skal danne grunnlag for sentrenes fremtidige forankring og virksomhet, herunder arbeidet med å styrke kompetansen om arbeidet med vold i nære relasjoner i regionene.

Ansvarlig: HOD, AID, BLD, JD, KD
Oppstart: 2008/2009
Gjennomføring: 2010

38. Politiets arbeid med vold i nære relasjoner skal evalueres. Evalueringen skal danne grunnlag for videre metode og tiltak. For å sikre en bredest mulig tilnærming, skal evalueringen omfatte en analyse av brukernes tilfredshet med politiets håndtering av deres sak.

Ansvarlig: JD, KD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2009

39. Praktiseringen av Utlendingslovens § 9 annet ledd, vedtatt i februar 2006, skal evalueres. Bestemmelsen har følgende ordlyd: "Arbeidstillatelse og oppholdstillatelse for familieetablering kan nektes dersom det er sannsynlig at søkeren eller dennes særkullsbarn vil bli mishandlet eller grovt utnyttet. Tilsvarende gjelder særkullsbarn som søker familiegjennforening med forelder som har fått arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse for familieetablering".

Ansvarlig: AID
Oppstart: 2009
Gjennomføring: 2009-2010

40. Det skal gjennomføres omfangsundersøkelser, første gang i 2009, om forekomsten av vold mot barn og voksne i nære relasjoner.

Ansvarlig: JD, AID, BLD, HOD, KD
Oppstart: 2009
Gjennomføring: 2009

Tiltak 41 – 43:

F. Vold i nære relasjoner skal gjøres mer synlig

”– Jeg har fortalt mye nå, sier hun. – Om noe det ikke er lett å snakke om. Men det er viktig med offentlighet, slik at folk ikke blir sittende aleine. Og det er viktig å vise at man kan reise seg igjen. Derfor forteller jeg.”

Utdrag fra Beret Bråtens intervju med Guri Ingebrigtsen i boka *Bjørnen sover* (2007)

Vold i nære relasjoner er fortsatt tabubelagt, og det er behov for tiltak som kan bidra til synliggjøring. Ved å være mer åpen om temaet vil vi kunne skape en sosial aksept for å snakke om vold mot kvinner og barn som et alvorlig samfunnsproblem. Større åpenhet og kunnskap om hvor det er mulig å få hjelp, vil også kunne bidra til at flere voldsutsatte oppsøker hjelpeapparatet. Og ikke minst vil synliggjøring gi bedre beskyttelse til den svakeste parten i disse sakene – barna som rammes, direkte eller indirekte. Den nylig utgitte boken *Bjørnen sover* er et eksempel på synliggjøring. Her forteller både kvinner og barn som har levd i volden, og voldsutøveren om sine opplevelser.

Kunnskap er nødvendig når tabuer skal brytes, holdninger endres og ofrene skal gis et best mulig tilbud. Vi skal bryte tabuet knyttet til vold i nære relasjoner. Mørketallene er fremdeles store og mye av volden forblir skjult for politi og hjelpeapparat. Statistikk fra landets krisesentre viser også at de kvinnene som søker hjelp ved sentrene har levd lenge med volden. Bare syv prosent av kvinnene oppga at de kom på grunn av en engangshendelse. For 29 % hadde volden pågått det siste året.

Det skal skapes offentlig oppmerksomhet rundt volden slik at problemets omfang og følger synliggjøres for befolkningen generelt. Vi vil vurdere mulige kanaler og samarbeidspartnere for kommunikasjon med publikum. Dette kan for eksempel skje ved et tettere samarbeid mellom frivillige organisasjoner og næringslivet.

Innsatsen skal ha som mål å få flere til å melde fra om vold mot barn, slik at barna får nødvendig hjelp og støtte. Dette kan gjøres ved å øke kunnskapen i befolkningen om følgene av vold mot barn slik at vold ikke tolereres, men meldes til myndighetene. Skolen og barnehagene er viktige arenaer for å avdekke og rapportere om vold. Dette kan også gjøres ved å øke kunnskapen i førstelinjetjenesten slik at man her blir bedre til å avdekke vold, iverksette tiltak for å få slutt på volden og gi berørte barn tilrettelagt og nødvendig bistand.

41. Det iverksettes landsdekkende holdningsskapende tiltak rettet mot allmennheten for å synliggjøre og forebygge vold mot barn. Tiltaket er et ledd i oppfølgingen av FNs rapport om vold mot barn fra 2006 og relatert til blant annet prosjektet ”Barn som lever med vold i familien”. Tiltaket gjennomføres i samarbeid mellom organisasjoner og fagmiljøer.

Ansvarlig: BLD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2009

42. Som et ledd i å synliggjøre vold i nære relasjoner skal det gjennomføres en voldsmåling etter mønster av Justisdepartementets målinger i 2003 og 2005.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008

43. Det skal utvikles og gjennomføres et informasjonsarbeid rettet mot allmennheten for å øke kunnskapen og oppmerksomheten om vold i nære relasjoner. Dette skal gjøres i samarbeid med frivillige organisasjoner, næringsliv og eventuelle andre aktører.

Ansvarlig: JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008

G. Vold i nære relasjoner skal forebygges gjennom holdningsendringer

”Jeg mener vi trenger flere menn fremst i demonstrasjonstogene mot voldtekt og vold mot kvinner og barn. Jeg ser fram til ikke bare å bli intervjuet av bladet Henne om vold i nære relasjoner, men også Vi menn og Jakt & Fiske.”

Utdrag fra Knut Storberget: *Men man kan jo aldri være trygg* i boka *Bjørnen sover* (2007)

Et aktivt og virkningsfullt forebyggende arbeid handler både om å motvirke at vold utøves og stanse vold som pågår. Et bredt forebyggende arbeid retter seg både mot kvinner og menn, og også til dem som ikke selv er direkte berørt i sin hverdag. Innsats rettet både mot potensielle voldsutøvere og den som allerede har utøvet volden er en sentral og viktig del av det forebyggende arbeidet. Barn og unge er også viktige målgrupper i det forebyggende arbeidet.

Elevene skal gjøres i stand til å vurdere følgene av og ta ansvaret for egne handlinger. I Prinsipper for opplæringen i læreplanverkets del II vektlegges utvikling av sosial kompetanse. Arbeidet med dette kan blant annet forankres i fagene samfunnsfag og KRL. I tillegg finnes det flere

programmer skolene kan benytte seg av når det gjelder å forebygge problematferd og utvikle sosial kompetanse. Utdanningsdirektoratet gir i dag støtte til programmene PALS, LP-modellen, Zero og Olweus.

Det er en fare for at barn som vokser opp med vold, utsetter andre for liknende handlinger, både som barn og som voksne. Vanskeligheter i det sosiale samspillet læres inn tidlig og kan påvises allerede i småskolealder. Forebygging av aggressiv og voldelig atferd blant barn og unge er viktig for å stanse eller bryte negative samhandlingsmønstre og for å forebygge at blant annet ungdommer utsettes for vold, overgrep og trakassering av jevnaldrende. Derfor må det gjøres en innsats på skoler og i andre sammenhenger der barn og unge ferdes.

Regjeringen arbeider nå med en stortingsmelding om menn og mannsroller når det gjelder likestilling, som skal legges frem våren 2008. Meldingen vil blant annet ha fokus på menn som omsorgspersoner, menn i samliv og gutter/menns oppvekst. Mannsroller kan forstås som de forventningene som stilles til menn, og som er med på å forme menns identitet og selvbylde i vårt samfunn. Disse forventningene handler dels om personlige egenskaper, dels om forholdet til andre og dels om posisjoner, makt og deltakelse i samfunnet. På alle disse områdene finner vi trekk som kan ha betydning for utviklingen av voldelige handlingsmønstre, men også trekk som kan motvirke en slik utvikling. Mannsrollene er i stadig endring og gode forebyggingstiltak må ta hensyn til dette. Stortingsmeldingen vil løfte frem strategier for å forebygge voldelige holdninger og atferd hos menn.

Tiltak 44 – 50:

44. Det skal utvikles et prøveprosjekt for videregående skole, med særlig fokus på familierelasjoner, kommunikasjon og konflikthåndtering. Prosjektet skal utvikles som et samarbeid mellom familievernkontorer og skole, og skal tilbys videregående skoler i enkelte regioner gjennom utvalgte familievernkontorer. Skolehelsetjenesten og rådgivningstjenesten vil kunne være nyttige samarbeidspartnere når dette prosjektet skal gjennomføres.

Ansvarlig: BLD, HOD, KD, AID
Oppstart: 2009
Gjennomføring: 2009 – 2011

45. Det forebyggende arbeidet mot vold i nære relasjoner rettet mot nyankomne innvandrere skal styrkes. Det skal utarbeides et opplæringsopplegg om temaet vold i nære relasjoner knyttet til samfunnskunnskapsdelen i norskopplæringen. Målgruppen er alle som har fått oppholds- eller arbeidstillatelse i Norge som danner grunnlag for varig opphold. Ved å utvikle en egen veiledning til lærere i norskopplæringen, skal det legges til rette for kunnskapsbasert dialog om temaet likestilling samt kvinner og barns rettigheter. Tiltaket skal ses i sammenheng med tiltak 15 i denne planen, tiltak 11 i handlingsplan mot tvangsekteskap og tilsvarende tiltak i handlingsplan mot kjønnslemlestelse.

Ansvarlig: AID
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2009

46. Temaet likestilling samt kvinner og barns rettigheter skal styrkes i kulturorienteringsprogrammet for overføringsflyktninger som skal til Norge.

Ansvarlig: AID
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008

47. Det forebyggende arbeidet mot vold i nære relasjoner rettet mot nyankomne asylsøkere skal styrkes i mottakssystemet ved at det utvikles informasjonsmateriell og foreldreveiledning, slik at kompetansen hos mottaksansatte heves.

Ansvarlig: AID
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 – 2011

48. Det forebyggende arbeidet i kommunene skal styrkes gjennom tilbud om foreldreveiledning i familier med minoritetsbakgrunn. Ved hjelp av "Program for foreldreveiledning" skal det gjennomføres opplæring av veiledere om temaet vold og overgrep, slik at temaet blir en del av den veiledning som skal gis til foreldre. Opplæringen og utviklingen av undervisningsmateriell skal skje i et samarbeid mellom involverte i foreldreveiledningsprogrammet, prosjektet "Barn som lever med vold i familien" og andre aktuelle fagmiljøer.

Ansvarlig: BLD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008

49. Studier viser at vanskeligheter i det sosiale samspillet læres inn tidlig og kan påvises allerede i tidlige barneår. Å stanse eller bryte negative samhandlingsmønstre kan forebygge aggressiv og voldelig atferd blant barn og unge. Det skal utvikles en strategi for å forebygge aggressiv atferd blant annet ved å tilby veldokumenterte metoder rettet mot barn og unge. Målet er å lære barn og unge andre måter å løse konflikter på, enn ved bruk av vold.

Ansvarlig: BLD, HOD, JD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008-2011

50. Det skal tilrettelegges for informasjon til soldater i førstegangstjeneste med sikte på bevisstgjøring når det gjelder vold i nære relasjoner.

Ansvarlig: FD
Oppstart: 2008
Gjennomføring: 2008 - 2011

"Ekte kjærlighet er fri for vold"

Utdrag fra Tove Smaadahl: *Utfordringer for krisesentrene* i boka *Bjørnen sover* (2007)

Litteraturliste

Barne- og likestillingsdepartementet (2005): *Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn* (2005-2009).

Barne- og likestillingsdepartementet (2007): *Handlingsplan mot tvangsekteskap. Handlingsplan 2008-2011*.

Eidheim, Solgunn (2007): *Å leve på sperret adresse*. PHS forskning 2007:1. Oslo: Holmberg, Carin og Ulrica Stjernqvist (2005): *Våldsamt lika og olika – Om vold i samkönade parrelationer*. Politihøgskolen.

Holst, Hanne-Vibeke (2007): *Kongemordet*. Oslo: Pirat forlag.

Haaland, Thomas, Sten-Erik Clausen og Berit Schei (red.) (2005): *Vold i parforhold –ulike perspektiver: resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. NIBR-rapport 2005:3. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Jonassen, Wenche og Majken Paulsen (2007): *Hjelp og behandling til personer med volds- og aggresjonsproblemer*. En nasjonal kartlegging av tilbud. Notat nr. 1/2007. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

KRIPOS drapsstatistikk 06. Tilgjengelig på: <http://www.politi.no>

Kleven, Laila og Sandra Lien (2007): *Rapportering fra krisesentrene 2006*. Rapporter 2007/32. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.

Mossige, Svein og Kari Stefansen (red.) (2007): *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. NOVA rapport 20/07. Oslo: NOVA.

Sogn, Hanne (2007): *Undervisning om vold ved universiteter og høyskoler*. Notat nr. 2/2007. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Statistikk fra krisesentrene, krisesentersekretariatet. Tilgjengelig på <http://www.krisesenter.com>

Statistisk Sentralbyrås levekårsundersøkelser. Tilgjengelig på <http://www.ssb.no>

Storberget, Knut, Beret Bråten, Ellen Rømming, Kristin Skjørten og Astri Aas-Hansen (red.) (2007): *Bjørnen sover. Om vold i familien*. Oslo: Aschehoug.

Utgitt av Justis- og politidepartementet
www.regjeringen.no/jd

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer av denne publikasjonen fra:
Departementenes servicesenter, Post- og distribusjon
www.publikasjoner.dep.no
publikasjonsbestilling@dss.dep.no
telefaks: 22 24 27 86
Oppgi publikasjonskode: G-0398

Design og illustrasjon: Månelyst as
Trykk: Møklegaard as 12/2007. Opplag: 3 000

